

ДЬУЛУРБАН

азия оџолоро-2024

Дьокуускай оонньууларга бэлэмнэнэр

Саха сириг спорка оџор эһиилги — 2023 сыл сүрүн тэрээһининэн биллэн турар, “Азия оџолоро” норуоттар икки ардыларынааџы VIII спортивнай оонньуулар буолаллар. Бу, бастакы президент Михаил Николаев төрүтүтээбит, биһиги республикабыт сирэйэ буолбут улахан таһымнаах тэрээһинигэр билигин бэлэмнэни үгэннэн бытылла турар.

Бу ый 12 күнүгэр Москваҕа, Норуот хаһаайыстыбатын ситиһинитин Бүтүн Россиятааџы быыстапкаатыгар «Россия» норуоттар икки ардыларынааџы быыстапка-форум ытыллар. Онно Саха сириг күннэрин чэрчитинэн “Азия оџолоро” норуоттар икки ардыларынааџы VIII спортивнай оонньуулары билиһиннэри буолуоџа.

Бу сырыыга куоластааһын түмүгүнэн аны сайын буолуохтаах оонньуу ымыыларынан Сэли оџото уонна Моџотой талылынылар.

Билигин туругунан оонньууларга 35 дойду эдэр спортсменнэ кэллэрэ күүтүллэр.

Санатан эттэххэ, «Азия оџолоро» 1996 сылтан ытыллар. Ахсыс оонньуу 2024 сылга Дьокуускайга, бэс ыйын 25 — от ыйын 7 күннэригэр буолуоџа. Күрэхтэһиигэр спорт 24 көрүгэр барыта 224 комплект мэтээл оонньуо. Ол курдук, ахсыс оонньуу бырагырааматыгар спорт манньк көрүгүнэрэ киридилэр: баскетбол 3x3, бокс, волейбол, көнүл тустуу, дзюдо, кураш, чэпчэки атлетика, мас-рестлинг, остуол тенниһэ, харбааһын, буулдьанан ытыы, самбо, оџунан ытыы, тхэквондо, футзал, хапсаџай, уус уран гимнастика о. д. а.

“Дьулурбан”.

сонуннар ситимнэрэ

Бүтүн Россиятааџы Тренер күнүгэр

В. П. Керемьясов аатынан Дьокуускай куорат 3 №-дээх спортивнай оскуолатыгар олимпийскай чемпион Павел Павлович Пинигин кэлэн, соторутааџыта, бэйэтин тренерэ Дмитрий Петрович Коркин 95 сылыгар анаан таһаарбыт сана кинигэтин тренердэргэ үөрдэ-көтүтэ туттарда.

Оскуола 25 сыллаах үбүдүйүнэн эбэрдэлээтэ, оџолорго — спордунан, чуолаан тустуунан дьарыктаныы эргичи туһатын туһунан кэпсээтэ.

Дьокуускай куорат спортивнай тустууга федерациятын президентэ Руслан Михайлович Платонов, Саха Республикаатын Ил Дарханан уонна СР дьыалаларга управлениетын салайааччыта Иван Васильевич Лазарев ааттарыттан — оскуола коллективыгар улахан чороон туттарда.

Ити курдук, Үөрэх уонна наука министристибэтин аатыттан тренер Семенович Соркомов Махтал суругунан, тренер Николай Григорьевич Яковлев Бочуотунай грамотанан наџараадаланнылар. Онтон ДЮСШ-3 дириэктэрэ Василий Васильевич Уйгуров уонна дириэктэри солбуйааччы Николай Петрович Иванов «Саха АССР 100 сыла» анал бэлиээнэн бэлиэтэннилэр.

Ити курдук, Дьокуускай куорат 3 №-дээх спортивнай оскуолатын тренердэрэ тустаах күннэрин үөрүүлэхтик бэлиэтээтилэр.

«Дьулурбан».

Алын сүһүөх үөрэнээччилэр күрэхтэһиилэрэ

Күрэхтэһиигэ барыта 119 оџо кытынна, сүрүннээн Чурапчы улуунун улахан нэһилиэктэрэ, ол эбэтэр Сылаг, Диринг, Мугудай, Болтоҕо, Чакыр, Хатылы уонна Чурапчы бэйэтин оџолоро.

Профессор Г. П. Башарин аатынан Сылаг орто оскуолатыгар көнүл тустууга тренерэ Юрий Александрович Протодьяконов:

— Бу күрэхтэһиигэ алын сүһүөх кылаас уолаттарыгар болџомто ууруллубута. Кыра кылаастарга күрэхтэһии онорон

саџалаабыттар саамай сөптөөх дии саныбын. Тоџо диэтэххэ, тустуу инникитэ бу оџолорбутугар сытар, олукпун буолар. Онно биһиги сөптөөх үлэ, кыһамныы, болџомто уурдахпытына манньк күөн күрээтэн, күүстээх дьарыктан эрэ кыайыылаахтар тахсаллар. Бэлэмнэнигэ киридэххэ, уолаттар бары тиһиктээх дьарыгы ааспыттара, ол эбэтэр, эт-хаан уопсай сайдыыта буоллун, тактико-техническай, өй-санаа өтүгэр да буоллун, бары баџаран туран дьарыктаналлар.

Ол курдук, Ноговицын Рома (25 кг), Лаптев Айсан (32 кг), Макаров Тимур (35 кг), Макаров Айсан (38 кг) бастакы, Макаров Авдик (25 кг) иккис, Чирков Арылхан (24 кг), Филиппов Слава (32 кг), Захаров Витя (32 кг) үһүс миэстэлэри ылылар. Биір оскуолаттан бу үрдүк көрдөрүү.

Зинаида ДЬЯЧКОВСКАЯ.

YAKUTSK 2024
CHILDREN OF ASIA
8th INTERNATIONAL SPORTS GAMES

Республикатааџы анал олохтоохун уонна аһатыы, волонтердар үлэлэрэ, о. д. а. хайысхаларга болџомто ууруллар. Биір сүрүн үлэнэн, куоракка 40 миэстэлээх икки этээстээх сана спортивнай комплексы тууу буолар. Манна даџатан эттэххэ, “Азия оџолоро” норуоттар икки ардыларынааџы VIII спортивнай оонньууларга барыта Дьокуускай куорат 16 спорка анал тутууларга туттулуохтаах.

физкультурнай хамсааһын 100 сылыгар

Төһө да ыраах олордорбут...

2023 сылга Саха сиригэр физкультурнай хамсааһын 100 сыла туолбутунан үгүс сирдэргэ араас тэрээһиннэр ытылла тураллар.

Онно даҕатан, биниэхэ, Сунтаарга даҕаны олонхоҕо хойууларынны, ала холорук курдук күөх мөҕүн халлааны күөнүнэн аннык күлүмнэтэр куст быһый сүүрүк бэртэрэ, аҕыс хара манаас атыр оҕус харсан хачыгыратыһан эрэллэрин курдук ат бөҕө хабараан хапсаҕайдыттар, томтор сири тобулу тэбинэн, ириэнэх сири ибили үктээн ойон кыралдыттар быһый бастыһнара баалара аҕай.

Мин бу бэлиэтээниммэр сүннүнэн ол сүүс сыл иһигэр биллэн-көстөн ааспыт бастыһнарытын бэйэм төһө билэрбинэн ахта сатыам. Биллэн турар, успуорт бары көрүннэрин ханыг биер страницатыгар хайдах да хабан сырдатар кыаҕа суохпун.

Бастакы нүөмүрдээх успуорт көрүнэр

Көнүл тустуунан аан бастаан дьарыктаныны Сунтаарга 1955 с. физкультура учуутала С.А. Зедгенидзе саҕалаабыта биллэр. Эдэригэр спорт үгүс көрүнүнэн тэннэ дьарыктаммыт дэгиттэр спортсмен Семен Александрович Зедгенидзе билигин ол дьарыктаммыт спордун өнөлөрүнэн арчылланан 94 сааһыгар Дьокуускай куоракка олорор. Кинини кытта сэргэ тустууну оройуонна Степан Александрович Сон, Николай Иванович Сафонов дьарыктан барбыттара. 1957 сыллаахха ытыллыбыт көнүл тустууга Саха сиригэр иккис чемпионатыгар Семен Зедгенидзе, Владимир Кастерин Сунтаартан аан бастаан өрөспүүбүлүкэ чөмпүйүөннэрэ буолан, тустуу улахан суолун арыыйбыттара.

Онтон сыһыа көнүл тустууга Саха сириттэн бастакы маастардар, Сунтаар сириттэн эмиз үүнэн-сайдан, ситэн-хотон сирэйдийэн тахсыталаан барбыттара. Ол курдук, Алквид Иванович 1964, Альберт Захаров 1964, Петр Попов 1965 сыллаахха уонна Николай Яковлев 1991 с. Арасыйыа чөмпүйүөннэринэн буолан, төрөөбүт Сунтаардарын аатын үрдүк чыпчаалга таһаарбыттара. Кэлин да ситиһилэр кэлэн испиттэрэ. Ол курдук, Күндэйэ уола Максим Аммосов 1980 с. Украина Львов куоратыгар 65 кг Сэбизскэй Сойуус чөмпүйүөнэ буолбута. 1976 сыллааҕы Монреаллааҕы Олимпийскай оонньуулар үрүн көмүс призердара Александр Иванов Сунтаар оройуонун Чуона нэһилигэр төрөөбүтэ, тустуугун чаҕылхай суола Сунтаартан саҕалаабыта.

Билигин икки тустуу (хапсаҕай, көнүл тустуу) маастара Николай Романович Данилов сүүрүн тириэһэрдээх, эмиз икки тустуу маастара Семен Андреевич Павлов улус успуордун салайааччылаах,

улууспут баһылыга Анатолий Васильевич Григорьев федерация бэрэссэдээтэллээх Сунтаар тустууктара өрөспүүбүлүкэ үчүгэй ахсаанна сылдьаллар. Тустуу салайааччылар Сунтаар тустууга оскуолата туспа суоллаах-нистээх диэн үрдүк сыанабылы биэрэллэрэ истиэххэ үчүгэй. Билигин улаханник санарбаппыт эрээри, инники күөнүгэ сылдьар Лев Павловныгыгар эрэлбит улахан.

Хапсаҕайга биниги, Сунтаарбыт улууһугар эмиз номоххо кирибит хапсаҕайдыттар баалара аҕай. Кинилэр ааттарыгар барыларыгар да хайаан даҕаны «күүстээх» диэн тыл сыһарылыах буолар эбит. Олортон сорохторун эрэ аатталыы түстэххэ: Бөҕө Мөтөс (Никифор Кириллин, Кутана), Күүстээх Хоруонап (Кириһэ Громов, Элгэйи), Күүстээх Моччолбо, Күүстээх Сахаарап (Хадан), Күүстээх Сантаев (Хадан), Күүстээх Күүрүнэп (Күндэйэ), Күүстээх Ньюкулаайап (Кутана), Күүстээх Бөчөөхөп (Хадан), Күүстээх Онтуска (Элгэйи) о.д.а.

Билигин туругунан хапсаҕайдыттарбыт ситиһилэрэ сэмэй соҕус. Ол курдук, 1969 с. Манчаары иккис Спартакиадатыгар (оччолорго итинник ааттанара) биниги Лука Ивановпунт 80 кг Ньурба ньургуна Савва Григорьев кэнниттэн иккис буолан баран, Спартакиада мунутуур кыайылыаҕын быһаарсыыга утарсааччыларын барыларын охтортоон Аар Дархан аатын ылбыта. Лука Петрович хапсаҕайга бу үрдүк ситиһиитэ үйэ анарыттан ордук кэмнэ хатылана илигэ дьэ, хомолтолоох.

Бокса, кикбоксинг — хорсуттар спорттара

Биниги улууспугар оччотооҕу өйдөбүлүнэн хорсуттар, кыахтаахтар эрэ эрчиллэр (кырдыга да оннук буоллаҕа) бокса бастакы секцията 1959 с. Гаврил Гаврильевич Сыромятников салалтатынан Сийэттэн саҕалааммыта. Онтон ыла Сунтаар боксердара өрөспүүбүлүкэ баардарын биллэрэн барбыттара. Сунтаар сириттэн бокса ССРС успуордун маастарын бастакынан Хадантан төрүттээх Николай Кононович Сантаев толорбута. Боксердарбыт бастакы үрдүк ситиһилэринэн 1967 с. ытыллыбыт Саха сиригэр V Спартакиадатыгар Сунтаар улахан дьонун хамаандата бэһис миэстэҕэ тахсыбыта буолар. Манна Анатолий Степанов, Абдукулла Иванов үһүс буолбуттара. Оттон кэлин биллиилээх боксер, тириэһэр буолбут Василий Егорович Ананьев бэһис төгүлүн чөмпүйүөннээн дьонун сэргэтин үөрдүбүтэ, сөхтөрбүтэ.

Билигин Сунтаар боксердара Арасыйыа таһымнаах араас күрэхтэһилэргэ ситиһилээхтик кытталарын үөрэ истэбит.

Сунтаарга боксаны төрүттээбит тириэһэр Гаврил Гаврильевич Сыромятников эбит буолабына, кини суолун салҕаан Сунтаар боксердарын, кикбоксердарын аан дойдун таһымыгар таһаарбыт тириэһэринэн Арасыйыа уонна СӨ үтүөлээх тириэһэр Анатолий Иванович Афанасьев буолар. Кини эрчийбит кыргыттары Оксана Васильева, Мария Кривошапкина уонна Лидия Андреева саха дьахталларыттан бастакынан Арасыйыа спордун үтүөлээх маастардара буолбуттара. Кинилэр бэйэлэрин кэмнэригэр Арасыйыаҕа, Европаҕа аан дойдуга даҕаны анардастыы аатырбыттара. Оттон Арасыйыа спордун норуоттар икки ардыларынааҕы кылаастаах маастара Александр Сидоров бастакы эрчилийтин Анатолий Афанасьевка ааспытта.

Мас тардыһыыта «биһиэнэ» этэ

Былыргы өбүгэлэрбит сөбүлээн оонньуур мас тардыһыылар ааспыт үйэ 60–70-с сылларыгар успуорт көрүнүн быһытынан сүтэ, симэлийэ сысыт кэмнэрдээҕэ. Оччолорго биниги биер дойдун улаахпыт Виктор Макарович Николаев-Хогой Биктэр СГУ-га үөрэнэр табаарыстарынын мас тардыһытын хос, саналы тыыннаан сөргүтүттэрэ биллэр. Ол иһин мас тардыһытын сэргээн, сөбүлээн көрөр дьон биниги уолбутун Виктор Николаевы мас тардыһытын «аҕатынан» ааттабыттара, билиммиттэрэ.

Биниги улуска мас тардыһыта 1995 сылтан сайдан барбыта. Мадьыныларбыт өрөспүүбүлүкэни аһан, Арасыйыаҕа тийэ биллибиттэрэ. Билигин мас тардыһыта Олимпийскай оонньуулар-

га кириэрин туһугар күүстээх үлэни биер дойдунулаахпыт, мас-рестлинг норуоттар икки ардыларынааҕы федерациятын бэрэсидьинэ Александр Константинович Акимов ытыгар. Үлэ үтүө түмүктээх буолуоҕар эрэлбит улахан.

Биниги улус, өрөспүүбүлүкэ да биер күүстээх мадыныга Федор Александрович Федоров кэҕэ биричиинэлэринэн улахан күрэхтэһилэртэн арыый эрдэ тохтоон, айылҕаттан бэриллибит хаарыан күүһүн-уоһун, кыаҕын ситэ туһаммакка, көрдөрбөккө хаалбыта дьэ, хомолтолоох.

Олонхо дойдута Сунтаар сирэ — спорт туоната

Ырыа-тойук, оһуокай куттаах Олонхо дойдута Сунтаар сиригэр спортсменнара успуорт үгүс көрүнүнэн үлүһүйэн туран дьарыктаналлар, араас күрэхтэһилэргэ кытталлар уонна кыайаллар-хотоллор.

Успуорт королеватынан аатырар чэпчэки атлетикаҕа биниги быһыйдарбыт Наталья Леонтьева Арасыйыа сүүмүрдэммит хамаандатын чилиэнэ, бэтэрээн сүүрүктэр Варвара Макарова, марафонец Иван Архипов билигин даҕаны «буорахтара куранах» сүүрэр суолтан си-дьүгээр туораабаттар. Оттон адаптивнай успуорка Алена Дмитриева аата Арасыйыа таһымыгар кытта дорбоонноохтук ааттанар.

Сунтаар эһигини ынырар

Кистэл буолбатах, кэнники кэмнэргэ биниги Сунтаарбыт улууһугар өрөспүүбүлүкэ таһымнаах улахан күрэхтэһилэр буолбат буолбуттара баар чаччы. Биер дойдунулаахпыт А.К. Акимов өрөспүүбүлүкэ вице-бисидьиннирин саҕана күүскэ үлэлээн туттарбыт манежтаах «Алмаз» стадионуугар

2006 с. оннооҕор Саха сиригэр норуоттарын VI Спортивной оонньуулар үрдүк таһымнаахтык ытыллыбыттара. Ол тутуулар билигин төһө да эргэрдэллэр, өрөспүүбүлүкэ таһымнаах ханнык баҕарар күрэхтэһиини ытыгарга эһиэттээһиллэр иһи дии саныбыт. Сунтаарга улахан күрэхтэһилэри ыыппат буолуу биер сүүрүн сылтабынан Сунтаар олус ырааҕа диэн буолар эбит. Кырдык, ырааһын ырааһыт. Оттон оннооҕор биниги оҕолорбут араас күрэхтэһилэргэ салгымтыата суох баран-кэлэн, кыттан кэллэхтэрэ дии. Айан араастаах буолара биллэр. Ардыгар субу оптуобустан түһээт ыйаһынна сүүрэрин, сүүрэр суолга турарын баар чаччылар этэ. Онон биниги, сунтаардар, киинтэн ырааһыт суотугар улахан ночооттоохпун.

Урукку өтүгүр өрөспүүбүлүкэ таһымнаах араас күрэхтэһилэр син буолаллара. Ол курдук, көнүл тустууга Арасыйыа 4 чөмпүйүөнүн, биридиилээн биллиилээх спортсменнарбыт бириистэригэр күрэхтэһилэр бэйэбитигэр буолаллара дьон-сэргэ сүргэтин олус көтөҕөллөрө. Саатар көнүл тустууга Н.Н. Тарскай, хапсаҕайга П.Е. Алексеевы чөмпүйүөннэртэрин ытыгаллара буоллар, сунтаардар төһө эрэ астынар, үөрэр-көтөр этилэр. Бэрт өрдөөбүтэ ытыллан тураллар. Инникитин Сахабыт сиригэр успуордун салайааччылар Сунтаары аһара көйгөтүпүттэрэ буоллар бэрт этэ. Ханнык да успуорт көрүнүн күрэхтэһиитэ көрөөччүлээх, ылдыааччылаах буоллабына кыттааччыны кынаттыыр, спорт маассабай буоларыгар көбүлүүр буоллаҕа.

Сунтаар суола билигин уруккута буолбатах, федеральная суол сыллата тупсар.

Борис НИКОЛАЕВ,
суруналыс.

